

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Андрейко Ірина Степанівна

Соціальна ексклюзія як об'єкт соціально-політичних досліджень

УДК 316.4

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-5.3>

Андрейко Ірина Степанівна
аспірантка кафедри політичних наук
Рівненського державного гуманітарного
університету
вул. Степана Бандери, 12, Рівне,
Україна

Стаття присвячена аналізу теоретичних аспектів соціальної ексклюзії як феномену, процесу і механізму соціального виключення. Соціальна ексклюзія постає об'єктом соціально-політичних досліджень, що являють собою концептуальну канву розвитку політики соціальної інклюзії, соціальної інтеграції та формування солідарного, демократичного, справедливого й благополучного суспільства.

Метою статті є вивчення основних форм та причин поширення соціальної ексклюзії в сучасних суспільствах, а також аналіз особливостей соціальної ексклюзії в Україні. Зазначається, що дослідження теоретичних аспектів соціальної ексклюзії як соціальної виключеності стимулює пошук і практичних шляхів подолання злиденності, бідності, сирітства, нерівності і несправедливості, подолання проявів соціальної депривації, різних соціальних бар'єрів, які обмежують доступ тих або інших груп людей до культурних благ, а також ефективного захисту прав і свобод всіх без винятку людей. У такому плані подолання всіх негативних, антигуманних, недемократичних і несправедливих проявів соціальної виключеності постає одним із провідних стратегічних завдань сучасної соціальної політики інститутів держави, політичних партій та громадських організацій.

Наголошено на негативних тенденціях соціального, економічного та політичного розвитку України останнього десятиліття, серед яких: нестримне падіння життєвого рівня, посилення безробіття, економічна та соціальна нестабільність, втрата великої території, військові дії на Сході та вимушена міграція всередині країни та за кордон, – що посилюють процеси деградації та маргіналізації суспільства. На сучасному етапі в Україні відбувається пошук шляхів подолання соціальної ексклюзії. У такому аспекті сучасна інклюзивна політика щодо усіх принижених, знедолених груп населення потребує подальшого розвитку як соціально-політичних досліджень, так й інформаційно-аналітичних основ вдосконалення правових норм, розробки стратегій та програм соціальної політики, визначення ефективних соціальних технологій подолання негативних наслідків соціальної ексклюзії.

***Ключові слова:** соціальна ексклюзія, соціальне виключення, соціальна депривація, порушення прав людини, соціальна нерівність, інклюзивна політика.*

Вступ. Соціальна ексклюзія – це процес виключення людини або групи людей з певної системи соціальних відносин, які дають доступ до соціокультурних благ та гарантують задоволення індивідуальних та соціальних потреб. Означений процес і механізм відновлення соціальних відмінностей, соціальної нерівності та несправедливості, соціальної депривації, порушення прав і свобод людини постає актуальним напрямом сучасних політичних, правових, соціологічних та соціально-психологічних досліджень.

Основними проявами і формами соціальної ексклюзії виступають злиденність, бідність, дискримінація за ознакою статі, віку, релігії, національної та расової приналежності, стану здоров'я, рівня освіти та інші форми порушення прав і свобод людини в сучасному суспільстві.

Соціальні бар'єри є проявом процесу і механізму соціальної ексклюзії. Вони штучно формують соціальні фільтри та обмеження у доступі людей до тих або інших соціокультурних благ і таким чином відновлюють нерівність, ієрархію та несправедливість.

Процеси демократичних трансформацій, безумовно, передбачають подолання соціальних бар'єрів і протиставлення механізмів соціальної інклюзії проявам соціальної ексклюзії або соціального виключення. Це постає одним зі шляхів зменшення соціальної напруги, соціальних протиріч і конфліктів.

Сучасні тенденції світового розвитку як на глобальному, так і локальному рівнях ведуть до змін стереотипів соціальної політики демократичних країн. Декілька останніх декад в Європі та світі глобалізація вплинула на технологічні процеси; трансформацію існуючих ідеологій; демографічні зміни; міграцію, що призвела до перетворення однорідних національних суспільств в мультикультурні з низкою статусних змін всередині європейських країн. Доцільно звернути увагу, що саме ці процеси в поєднанні з економічними кризами, техногенними катастрофами та пандеміями останніх років сприяють збільшенню кількості осіб, що входять до груп ризику – людей з обмеженими можливостями, безробітних, мігрантів, бездомних, тощо. У зв'язку із цим для втілення ефек-

тивної державної соціальної політики, позначеної дбайливим ставленням до особливо вразливих груп населення та активним залученням їх в економічне, соціальне, культурне та політичне життя суспільства, – важливий особливий підхід у формі окремого виду інклюзивної політики.

Ексклюзія як соціальне явище дослідження вразливих груп знайшло своє відображення в теоріях зарубіжних вчених, зокрема К. Маркса та М. Вебера (теорія соціальної стратифікації), Н. Лумана (системна теорія), Е. Гіденса (теорія структурації), Х. Силвер (теорія соціального відчуження і солідарності), Дж. Девіса (теорія виникнення соціальних революцій) та ін. Вивчення ексклюзії як сфери соціально-політичної проблематики відображено в наукових роботах Т. Аткинсона, П. Абрахамсона, З. Баумана, Р. Кастеля, С. Погам, У. Бека, П. Стробела. Свій вклад внесли також російські вчені як Ф. Бородкін, Н. Чернініна, Л. Курмишева, Н. Тихонова, О. Пучкова, В. Герчикова. В Україні після здобуття незалежності вивчення ексклюзії велось в межах вивчення питання бідності на тлі зубожіння певної частини населення, яке формує бідний клас сучасного суспільства, маргінальні та соціально депривовані групи людей. Такий підхід використано у роботах Н. Ільченко, Р. Жиленко, С. Оксамитної, В. Хмелько, Н. Толстих, Ю. Савельєва, Н. Коваліско та ін.

У науковій та публіцистичній літературі нерідко зустрічаються такі визначення, як «соціальна виключність», «бездомні», «маргінальні верстви», та в соціально-економічних науках не можна сказати, що це однозначні та сталі поняття. Щодо політичних наук, то така термінологія застосовується до вивчення проблем сфери соціальної роботи, соціальної політики та соціальної держави. Щодо комплексного проведення соціально-політичних досліджень, то важливим моментом є інтегративне поєднання різноманітних підходів тлумачення причин та перспектив подолання основних проявів соціальної виключності та процесів соціального виключення.

Для будь-якого сучасного суспільства характерна поляризація соціальних груп в економічній, політичній, соціальній, культурній та інших сферах їх життєдіяльності. Соціальна ексклюзія є серйозною соціальною проблемою, яка особливо тісно пов'язана із соціальним виключенням індивідів і потребує глибокого осмислення і реального вирішення. Поняття соціальної ексклюзії почало використовуватися з 1974 р у Франції для позначення соціально незахищених категорій населення [9].

Вивчати соціальну ексклюзію у трьох аспектах: нормативному, описовому та аналітичному запропонував Ф. Бородкін. Із точки зору аналітичного підходу таке виключення розглядається відповідно до відносної депривованості. Коли людина не може виконувати покладені на неї ролі, оскільки

не спроможна забезпечити такі умови життя, в яких вона почувалася б комфортно для реалізації своєї особистості. Процес соціальної ексклюзії аналізується як послідовність обставин, за яких особа (група осіб) переходять з звичайного стану в стан соціальної ексклюзії (відносної депривації).

Наявність декількох концепцій виключення визначають соціальну ексклюзію як суспільну невідповідність особи економічними, політичними, соціальними та культурними критеріями суспільства. Концепція солідарності бачить ізоляцію від суспільства як розрив зв'язку між суспільством і індивідом, що неявно передбачає невдале функціонування тих суспільних інститутів, які покликані об'єднати громадян навколо єдиних прав і цінностей. Концепція спеціалізації розглядає означуване явище як результат поведінки і взаємодії індивіда з іншими членами суспільства. Таким чином, виключення з суспільства може бути наслідком або власного вибору, або відторгнення іншими індивідами, дискримінації, провалом ринку і т. п. Монополістична концепція представляє суспільство у вигляді ієрархії різних груп: кожна підтримує соціальні зв'язки всередині себе, але між собою всі вони не рівноправні. Так, включення і виключення є частиною самої суспільної ієрархії, процесів її відновлення та змін [2].

У процесі дослідження поняття соціальної ексклюзії як виду соціальної депривації можна виділяти різні ступені соціальної виключеності залежно від числа і якості випробовувань у формі нерівності або обмеження. Зауважимо, що процес формування стану соціальної ексклюзії може стосуватися як внутрішнього стану самої людини, так і бути пов'язаним із зовнішніми обставинами. Внутрішній стан особи прийняття статусу соціально виключеного можна назвати станом відчаю, в якому втрачається мотивація щодо подолання ситуації виключеності з нормального існування в соціумі.

Отже, проблема соціальної ексклюзії має надзвичайно актуальне значення. Це визначається завдання процесів демократизації та гуманізації сучасних суспільств, взятим ООН і державами світу курсу на сталий розвиток і забезпечення благополуччя для всіх і кожного.

Мета та завдання. Метою даної статті є вивчення основних форм та причини поширення соціальної ексклюзії в сучасних суспільствах, а також аналіз особливостей соціальної ексклюзії в Україні.

Результати. Держава як політична інституція з організованою формою правління повинна виявляти певні форми дискримінації, зокрема соціальної ексклюзії, яка пов'язана із соціальним класом, расою, кольором шкіри, релігійною приналежністю, етнічним походженням; освітнім статусом, поведінням з дітьми; рівнем життя, політичною думкою та зовнішнім виглядом; відношенням до людей

з обмеженими можливостями, меншинами, людей, що мають ЛГБТК +, наркоманів, осіб, які не падають під з інституційної допомоги, людей похилого віку та молодих людей. Такий підхід виступає максимально широким щодо охоплення тих соціальних груп, представники яких певним чином відхиляються від усталених соціокультурних, включно правових, норм, загальноприйнятих цінностей. Це робить таких людей об'єктом соціального відчуження у різноманітних формах прояву – від прихованих, м'яких, незначних до відкритих, жорстких, та сильних за своїм впливом і наслідками для життя депривованих людей [10].

Дослідження розвитку сучасних демократичних держав показує, що на різних етапах розвитку суспільства форми та причини виникнення соціальної ексклюзії є в першу чергу результатом соціальної стратифікації. Соціальну стратифікацію можна визначити як внутрішній ієрархічний поділ суспільства на соціальні групи, представники яких мають різні життєві шанси і різний стиль життя [7, с. 80].

Існує декілька напрямків визначення соціальної ексклюзії. Так, А. Аткинсон вивчав нерівність і бідність як форму прояву соціальної ексклюзії та визначив ряд чинників виключення із суспільства у зв'язку з нестачею економічних ресурсів, що впливає на «здатність брати участь у суспільстві, у якому живе людина. Про брак фінансових ресурсів судять за відношенням до тих людей, серед яких живе хтось... Разом з економічними ресурсами та зайнятістю слід враховувати, серед іншого, здоров'я, освіту, доступний доступ до них інші державні послуги, такі як правосуддя, житло, громадянські права, безпека, добробут, інформація та комунікації, мобільність, соціальна та політична участь, дозвілля та культура» [8, с. 8].

Аналізуючи національну доповідь ПРООН (2011, Україна), Г. Ліхоносова у статті «Місце феномену соціального відторгнення в сучасних соціально-економічних трансформаціях» виділяє такі історичні тенденції соціальної ексклюзії європейських країн:

– 60-ті роки ХХ ст. – характеризуються проблемою соціальної нерівності та її відтворенням, де маргінальна група «субпролетаріата» завдяки соціальним програмам покликана «навчитися жити».

– 70-і роки ХХ ст. – відзначаються стратегією дій, заснованій на попередженні соціального відторгнення, виключення виникає в наслідок урбаністичних соціальних процесів. Відторгнення торкається не тільки окремих груп, але і всіх верств населення.

– 80-і роки ХХ ст. – поняття «соціальне відторгнення» замінюється терміном «нестабільна ситуація», що пов'язаний із новою категорією виключених із соціальних процесів «благополучних» громадян, які отримують соціальну допомогу внаслідок безробіття.

– 90-і роки ХХ ст. – «соціальне відторгнення» доповнюється розривом соціальних зв'язків та кризою ідентичності. ...рівня бідності в економічному сенсі, однак це не зменшило процес соціального виключення, яке розповсюджується все ширше і зачіпає (в потенції або реально) майже всіх членів суспільства. З'явилося поняття «соціальна дискваліфікація».

– ХХІ ст. – Європейський Союз визначає соціальне відторгнення як процес, за якого окремі групи населення або окремі люди не мають можливості повною мірою брати участь у суспільному житті внаслідок своєї бідності, відсутності базових знань і можливостей, або в результаті дискримінації [5].

Важливо зазначити, що соціальна ексклюзія у процесі історичного розвитку не зникає, а змінюється і доповнюється новими проявами. Щодо об'єктивних причин появи соціальної ексклюзії, то можливо виділити такі: бідність, фізичний та психологічний стан, класова та соціальна стратифікація, обмеження – економічні, етнічні, політичні, гендерні, соціальні та інші, створені суспільством, як результат дискримінації, особливо в мультикультурному європейському суспільстві. Щодо категорій людей, які найчастіше обмежені у рівних правах з іншими, – то це вразливі групи населення, зокрема люди з обмеженими можливостями.

Концептуальний аналіз головних категорій ексклюзії проведено в роботі Л. Курмишевої «Ексклюзія як феномен життя суспільства», у якій вона виділила наступні категорії:

- расова ексклюзія;
- національна ексклюзія (етнічна);
- релігійна ексклюзія;
- гендерна ексклюзія;
- вікова ексклюзія;
- мовна ексклюзія;
- економічна ексклюзія;
- політична ексклюзія;
- освітня ексклюзія;
- ексклюзія через здоров'я, особливо питання інвалідності [3].

Складна сучасна соціально-економічна ситуація в Україні в період розвитку незалежності, на жаль, характеризується втратою великої частини промислового комплексу, політичної нестабільністю, які доповнились військовими подіями на Сході країни та пандемією COVID-19, сприяє збільшенню кількості осіб та груп соціально депривованих, обмежених в доступі до економічних та соціальних ресурсів. Це сприяє появі нових маргінальних груп в українському суспільстві. До них належать:

- 1) особи, що втратили роботу внаслідок закриття нерентабельних підприємств;
- 2) особи, які повинні змінювати свій професійний статус в силу економічних обставин;

3) внутрішньо переміщені особи, в яких змінилося соціальне і економічне становище;

4) працівники бюджетної сфери, які не затребувані на ринку праці (пенсіонери, правіки культури та освіти, випускники шкіл тощо);

5) люди з обмеженими можливостями.

Процес деіндустріалізації економіки України призводить до негативних наслідків макро- і мікрорівня: зменшення показників ВВП, зростання безробіття, падіння рівня життя населення, зменшення народжуваності, зростання захворюваності (погіршення стану здоров'я населення) та інвалідності, посилення еміграції, зростання кримінальності та поява нових соціальних ризиків, особливо посилення процесу деморалізації суспільної свідомості та ін.

Одним із найвагоміших факторів соціальної ексклюзії постає безробіття, яке виводить людину зі сфери зайнятості, позбавляючи законних засобів до існування та соціальних гарантій. Альтернативою прихованому безробіттю стає неофіційна зайнятість, яка не вирішує проблему соціального виключення, а навпаки, поглиблює її. Оскільки неофіційно зайняті працівники позбавлені відповідної оплати праці за виконання шкідливої роботи чи отримання виробничих травм, та гарантій у сфері соціального захисту (виплат пенсій, виплат по інвалідності, хворобі тощо).

Безробіття спонукає населення до пошуків працевлаштування за кордоном опитування компанії GFK Ukraine в 2017 році показало, що близько 1 млн. українців (915 тис. на момент опитування) працює за кордоном, з них близько 17% чоловіків та 8% жінок від загальної кількості населення України [1]. Важливо, що за декілька останніх років кількість тих, хто хоче і планує виїхати за кордон, збільшилася вдвічі. Отже, сучасна Україна стала постачальником дешевої висококваліфікованої робочої сили в більш розвинені країни світу.

Втрата науково-інтелектуальної частини населення веде до непрофесійної і неякісної роботи в усіх сферах та на усіх рівнях внаслідок зниження професіоналізму. Підвищується конкурентоспроможність для певної частини населення; з'являється частина населення, яка легально або нелегально виїжджає за кордон працювати на низько кваліфікованих роботах. Це – показники високого рівня соціальної незахищеності українського населення, бідності значних його груп, посилення процесів соціальної ексклюзії в Україні. До цього треба додати проблеми внутрішньо переміщених осіб (вимушених внутрішніх мігрантів) як результат воєнного конфлікту на сході України, коли з'явилися нові маргінальні та депривовані групи населення.

Особливо негативні соціальні явища щодо ринку праці відстежуємо у частини Донецької та Луганської областей, тимчасово непідконтрольних територій України. Прикметно, що Національна

доповідь НАНУ (2015) оцінює втрату робочих місць на великих підприємствах до 50%, на середніх та малих підприємствах до 80%-90%. Внаслідок цього більша частина населення залишилася без роботи та засобів до існування [4].

Від початку проведення АТО офіційна статистика показала, що 1,5 мільйони осіб отримали внутрішньо переміщених осіб. Із них значна частина була вимушена повернутися назад на тимчасово непідконтрольну територію до місця постійного проживання, не зумівши пристосуватися до нових соціальних умов в силу різних обставин, головним чином це відсутність облаштованого житла та роботи та неспроможність адаптації до проживання у віддалених регіонах від Донбасу.

Зауважимо, що особливою групою як об'єктом соціального виключення в Україні є інваліди – особи з обмеженими можливостями, які в Україні за офіційною статистикою складають близько 2,7 млн., з них понад 1,3 млн. осіб з інвалідністю III групи, які переважно можуть працювати.

На жаль, пандемія COVID-19 та карантин, пов'язаний з нею, створили нові умови для посилення процесів економічної та соціальної депривації значних груп населення України. Процес поширення COVID-19, його наслідки для здоров'я, якості життя людей, розвитку суспільства потребують наукового моніторингу, комплексного аналізу та пошуку ефективних шляхів вирішення старих та нових проблем соціального розвитку, серед яких найбільш актуальними є різні прояви соціальної ексклюзії – нерівність, бідність, депривація, дискримінація, насильство, вимушена міграція та соціальна напруга. За умов демократизації ці соціальні проблеми стали одними з провідних об'єктів розвитку соціальних наук та державної політики [5].

Висновки. Механізм соціальної ексклюзії супроводжує суспільство всю його історію, формуючи складні процеси відтворення соціальної нерівності, ієрархії та несправедливості. Сьогодні цей механізм ускладнюється, набуває нових форм проявів та наслідків для людей. Результатом соціальної ексклюзії виступають сирітство, злиденність, бідність, безробіття, нерівність та обмеження доступу різних груп людей до соціокультурних благ, прояви дискримінації та насильства.

Отже, ексклюзія як соціальне явище існує в будь-якому суспільстві, однак їй може протистояти політика соціальної інклюзії, заснована на цінностях гуманізму і демократизму соціальної справедливості, інтеграції, солідарності та соціального партнерства та взаємодопомоги, що є основою для розбудови реальної демократії, соціальної держави та суспільства сталого розвитку в кожній країні світу, а також шляхом подолання соціальних дистанцій між людьми, різних проявів нерівності, злиденності й бідності, нещастя та соціального неблагополуччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні, 2017. URL : https://www.stoptrafficking.org/sites/default/files/mom/documents/Survey%20on%20Migration%20and%20HT%20in%20Ukraine_UKR_0.pdf (дата звернення: 26.09.2020).
2. Коваленко Е.А., Федорец А.В. Бездомность в России: проблематика и методология изучения. Москва: Фонд «Институт экономики города», 2006. 112 с.
3. Курмышева Л.К. Эксклюзия как феномен жизни общества. *Психология, социология и педагогика*. 2015. № 3. URL : <http://psychology.snauka.ru/2015/03/4491> (дата звернення: 07.10.2020).
4. Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі: національна доповідь / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : НАН України, 2015. 363 с.
5. Ліхоносова Г.С. Місце феномену соціального відторгнення у сучасних соціально-економічних трансформаціях. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Економіка*. 2015. № 2(1). С. 48– 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_2%281%29_10.
6. Лопушняк Г.С. Соціальна політика як визначальний напрям внутрішньої політики держави. *Вісник Національної академії державного управління. Соціальна і гуманітарна політика*. 2011. № 2. С. 244–251.
7. Шкаратан О.И. Социология неравенства. Теория и реальность. Москва : Высшая школа экономики, 2012. 528 с.
8. Atkinson A. B., Marlier E. Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context. United Nations. New York, 2010. 83 p.
9. Silver H. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*. 1994. Vol. 133. P. 531–578.
10. Social_exclusion (Соціальна ексклюзія). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_exclusion (дата звернення: 30.09.2020).

REFERENCES:

1. Doslidzhennia z pytan mihratsii ta torhivli liudmy v Ukraini (2017) [Research on Migration and Human Trafficking in Ukraine]. URL: https://www.stoptrafficking.org/sites/default/files/mom/documents/Survey%20on%20Migration%20and%20HT%20in%20Ukraine_UKR_0.pdf

org/sites/default/files/mom/documents/Survey%20on%20Migration%20and%20HT%20in%20Ukraine_UKR_0.pdf

2. Kovalenko E. A., Fedorets A. V. (2006) Bezdomnost v Rossyy: problematika y metodolohyya yzuchenyya [Homelessness in Russia: issues and methodology of study]. Moscow: Fond “Ynstitut ekonomyky horoda” [in Russian].
3. Kurmysheva L. K. (2015) Eksklyuzyya kak fenomen zhyzny obshchestva [Exclusion as a phenomenon of society]. *Psykholohyya, sotsyolohyya y pedahohyya*, no 3. URL: <http://psychology.snauka.ru/2015/03/4491> [in Russian].
4. Libanova E. M., Horbulin V. P., Pyrozhekov S. I. (2015) Polityka intehratsii ukrainskoho suspilstva v konteksti vyklykiv ta zahroz podii na Donbasi [The policy of integration of Ukrainian society in the context of challenges and threats of events in Donbass]: natsionalna dopovid (eds. E.M. Libanovoi). Kyiv: NAN Ukrainy. P. 363 [in Ukrainian].
5. Likhonosova H.S. (2015) Mistse fenomenu sotsialnoho vidtorhnennia u suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh transformatsiakh [Place the phenomenon of social exclusion in the contemporary social and economic transformations]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomika*, no 2 (1), pp. 48 – 53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_2%281%29_10 [in Ukrainian].
6. Lopushniak H.S. (2011) Sotsialna polityka yak vyznachalniy napriam vnutrishnoi polityky derzhavy [Social policy as a defining direction of domestic policy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia. Sotsialna i humanitarna polityka*, no 2, pp. 244-251 [in Ukrainian].
7. Shkaratan O.Y. (2012) Sotsyolohyya neravenstva. Teoryya y realnost [Sociology of inequality. Theory and reality]. Moscow: Vysshaya shkola ekonomyky [in Russian].
8. Atkinson A. B., Marlier E. (2010) Analysing and Measuring Social Inclusion in a Global Context. New York: United Nations. 83 p. [in English].
9. Silver H. (1994) Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*. Vol. 133. P. 531–578 [in English].
10. Social_exclusion (Sotsialna eksklyuziia). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Social_exclusion [in English].

Social exclusion as an object of socio-political research

Andreiko Iryna Stepanivna

Postgraduate Student at the Department
of Political Science
Rivne State Humanitarian University
Stepana Bandery str., 12, Rivne, Ukraine

The article is devoted to the analysis of theoretical aspects of social exclusion as a phenomenon, process and mechanism of social exclusion. Social exclusion is the object of socio-political research as a conceptual basis for the development of social inclusion policy, social integration and the formation of a solidary, democratic, just and prosperous society.

The aim of the article is to study the main forms and reasons for the spread of social exclusion in modern societies, as well as to analyze the features of social exclusion in Ukraine.

It is noted that the study of theoretical aspects of social exclusion as social exclusivity stimulates the search and practical ways to overcome poverty, orphanhood, inequality and disability, subordination of social deprivation, various social barriers that restrict access to cultural goods, and the effective protection of the rights and freedoms of all without exception. In this regard, overcoming all negative, inhumane, undemocratic and unjust manifestations of social certainty becomes one of the leading strategic tasks of modern social policy of state institutions, political parties and public organizations.

It is emphasized on that the negative trends in Ukraine's social, economic, and political development over the past decade have been highlighted, including a rampant decline in living standards, rising unemployment, economic and social instability, loss of large territory, military action in the East, and forced migration within and abroad. processes of degradation and marginalization of society. At the present stage in Ukraine there is a search for ways to overcome social exclusion. In this aspect, modern inclusive policy for all disadvantaged, disadvantaged groups requires further development of socio-political research and information-analytical framework for improving legal norms, developing strategies and programs of social policy, identifying effective social technologies to overcome the negative effects of social exclusion.

Key words: social exclusion, social exclusion, social deprivation, human rights violations, social inequality, inclusive policy.